

Macháček, Jiří; Balcárková, Adéla; Dresler, Petr; Přichystalová, Renáta; Přišťáková, Michaela

Charakteristika lokality z hlediska přírodního prostředí

In: Macháček, Jiří; Balcárková, Adéla; Dresler, Petr; Přichystalová, Renáta; Přišťáková, Michaela.
Břeclav - Pohansko. X., Sídlní areál na Severovýchodním předhradí : archeologické výzkumy v letech 2008-2016. Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2021, pp. 16-17

ISBN 978-80-210-9892-3; ISBN 978-80-210-9893-0 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144144>

Access Date: 23. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

3 CHARAKTERISTIKA LOKALITY Z HLEDISKA PŘÍRODNÍHO PROSTŘEDÍ

Severovýchodní předhradí o celkové výměře cca 2,7 ha se nachází na oválném, mírně zvýšeném areálu, který je obklopen zazemněnými rameny Dyje a její říční nivou. Jedná se o severní cíp písčito-šterkovité vyvýšeniny, silně poznamenané erozní činností Dyje, která prochází skoro celým Pohanskem od jihu na sever. Od centrální části je předhradí odděleno destrukcí hradby (obr. 4).

Výzkum sídliště navazuje na severněji položenou plochu s druhým kostelem a přilehlým pohřebišťem. Po Velmožském dvorci a již dříve prozkoumané východní části Severovýchodního předhradí se jedná o třetí nejvyšší místo Pohanska. Konfiguraci terénu v místech pohřebiště a v jeho nejbližším okolí poznamenaly nejen raně středověké, ale i mladší stavební aktivity. Destrukce rotundy zde vytvořila vyvýšeninu, která byla později využita k výstavbě betonových základů recentní stavby zřejmě z období výstavby pevnostní hranice Československé republiky v roce 1938 (Macháček – Balcárková – Čáp et al. 2014, 97). Stejnou konstrukci, včetně stavebních fází, jsme prozkoumali v roce 2018 o 45 m jižněji. Třetí pozůstatky se nacházejí v prostoru mezi výzkumy 2008–2019 a 1960–1975.

Prostor Severovýchodního předhradí nebyl na rozdíl od centrální části Pohanska nikdy obděláván jako orná půda. Na mapách stabilního katastru je veden jako louka. Na počátku 19. století zde byla vysázena okrasná alej. Na nejvyšším místě předhradí, zkoumaném v roce 1972 Františkem Kalouskem, byly zachyceny pozůstatky minimálně dvou seníků. K jednomu existuje i projektová dokumentace v Moravském zemském archivu. V roce 1914 byl prostor předhradí osázen kaštany, jejichž kořenové systémy dodnes mírně ovlivňují konfiguraci terénu a rozpoznávání archeologických situací. Poslední stavební aktivity souvisejí s výstavbou archeologické základny v 60. letech 20. století, jejich realizace byla již spojena s předstihovým archeologickým výzkumem (Dostál 1970b, 20–23).

Po západním okraji Severovýchodního předhradí nyní prochází asfaltová komunikace vedoucí k lichtenštejnskému zámečku. Uprostřed předhradí stojí vědecko-výzkumná základna Masarykovy univerzity.

Kromě archeologických výzkumů a stahování dřeva k asfaltové komunikaci nebyla plocha zřejmě nikdy výrazněji narušena. Nadložní vrstvy se proto nacházejí ve velice dobrém stavu. Kromě prostoru kostela zde registrujeme poměrně fádňi stratigrafické poměry. Pod drnem se nachází cca 10 cm humusové hlinitopísčité zeminy s minimem nálezů. V hloubce 15–20 cm pod dnešním povrchem pak začíná velkomoravský komunikační horizont, na kterém se nacházejí artefakty či kameny a mazanice. Z této nivelety byly zahlubovány sídlištní jámy, hroby apod. Komunikační horizont není možné běžně na profilu rozlišit pouhým okem. Identifikujeme jej pouze pomocí sledování báze kamenů a artefaktů. Vrstva mezi komunikačním horizontem a povrchem geologického podloží je silná okolo 15 cm a mimo výplně objektů a hrobů se v ní množství nálezů směrem dolů zmenšuje.

Geologické podloží není jednotné, ale mění se velmi rychle. Původní expertní zprávy uvádějí, že je tvořeno převážně čistými váťými písky (Havlíček 2001; Macháček – Doláková – Dresler et al. 2007; Poláček – Škojec – Havlíček 2005). V průběhu archeologického výzkumu byl však tento poznatek revidován. Pod svrchní vrstvou písčitého podloží se v hloubce od 30 do 40 cm nacházejí až 20 cm mocné, šikmo položené vrstvy šterku i mikrovrstvičky plaveného písku a jemnějšího šterku, které severně od kostela vystupují až na povrch podloží. Podle posledních pozorování je původ vyvýšeniny interpretován jako relikt nejmladší terasy z konce pleistocénu, nikoliv jako duna váťého písku nebo pozůstatek jesepu (Nehyba – Dvořáková – Doláková et al. 2018; Petr – Petřík – Macháček et al. 2015). Tyto vrstvy šterku komplikovaly prosévání a proplachování výplně hrobových jam a zahloubených objektů. Jižním směrem nicméně tyto šterkovité vrstvy postupně mizely. Posledním reliktem zvrstvení byla tuhá až tvrdá vrstva rezavého písku, která byla zachycena při výzkumu zemnice O194 v roce 2013.

Hranice předhradí byla v minulosti modelována erozní aktivitou Dyje. Geologické sondy umístěné na západní, severovýchodní a východní hranu před-

Obr. 4. Břeclav – Pohansko. Severovýchodní předhradí. Letecký pohled z dronu na lokalitu s archeologickým terénním výzkumem.

hradí nezachytily žádné výrazné říční aktivity, které by bylo možné spojit přímo s dobou existence sídliště. Sedimentace a povodňové aktivity byly datovány až do vrcholně středověkého a raně novověkého období (Petřík – Petr – Adameková *et al.* 2019). Je možné, že působením řeky byla část Severovýchodního předhradí v této době oderodována, a to včetně raně středověkých terénů.

Přírodovědné analýzy opakovaně ukázaly na intenzivní odlesnění spojené s výstavbou velkomoravského centra. Po opuštění opevněného sídliště dochází k sukcesi lesa a v osteologických souborech sledujeme výrazný nárůst podílu lovné fauny, zejména divokého prasete a bobra (Doláková – Kočár – Dresler *et al.* 2020).